

Nakon navedenih studija donosi se tekst drugog sveska koji je zbog svog opsega tiskan u dvije knjige (1-539), a posvećen je slaganju Aristotelove filozofije s filozofskim stavovima prethodnika koje Petrić razrađuje na području dijalektike, znanosti o biću, teologije, matematike, fiziologije, fizike i praktične filozofije. U prva knjigu drugog sveska Peripatetičkih rasprava uvrštene su prve Petrićeve četiri, a u drugu preostale četiri knjige. U prvoj od tih knjiga, u kojoj se razmatra logika, Petrić tvrdi kako se sam termin logika, bez obzira na to što se Aristotela smatra izumiteljem logike, ne može naći nigdje u Aristotelovim spisima, nego da je kod njega moguće naći samo pridjev ili prilog logički, te kako je ono što Aristotel prorađuje kao logiku, a za Platona je dijalektika. Druga knjiga započinje iznošenjem argumenata protiv Aristotelove koncepcije metafizike. Petrić iznosi tezu da se u onome što je prikazano kao jedna znanost u Aristotela zapravo kriju dvije znanosti – znanost o biću kao biću (*philosophia*) i mudrosti (*sapientia*) koja se bavi supstancijama odvojenim od materije. U trećoj knjizi Petrić raspravlja o slaganju teoloških učenja Aristotela i njegovih prethodnika, a u četvrtoj preispituje slaže li se Aristotel i u pogledu stavova o matematici sa starima. Peta knjiga *Peripatetičkih rasprava* govori o slaganju Aristotela i njegovih prethodnika u pogledu prirodne znanosti. U šestoj knjizi Petrić raspravlja o svakom pojedinom od ključnih pojmova filozofije prirode, a započinje raspravom o počelima. Sedma knjiga naslovljena je *Slaganje Aristotela sa starima u djelatnoj filozofiji*, a u njoj Petrić ogleda je li Aristotel i u tim stvarima nešto uzeo na posudbu od preteča. Raspravu završava razmatranjem o umu kao najbožanskijem dijelu čovjeka, ističući pritom kako su daleko izvrsnija određenja uma dali Platon, pitagorejci i Merkurije, negoli je to učinio Aristotel. Posljednja, osma, knjiga drugog sveska razrađuje temeljne logičke kategorije.

Nakon samog teksta drugog sveska *Peripatetičkih rasprava* i njegovog paralelnog prijevoda slijede *Kazalo pojmova* (541-555), *Kazalo imena* (557-577), *Citirana mjesta s kraticama autora i naslova djela* (579-594), *Popis izvora grčkih citata* (595-600) i *Bibliografija* (601-618) koju je sastavila Ivana Skuhala Karasman, a preuzeta je iz trećeg i četvrtog sveska te nadopunjena bibliografijom u međuvremenu izdanih djela.

Objavlivanjem drugog sveska *Peripatetičkih rasprava* Frane Petrića hrvatska filozofska baština obogaćena je još jednim značajnim izdanjem na kojem je radilo troje vrsnih stručnjaka koji su hrvatskoj znanstvenoj i široj kulturnoj javnosti pomogli u osvjetljavanju filozofske misli Frane Petrića. Uvodne studije samih priređivača pokazatelj su njihova dobrog poznavanja te filozofije te vjerujemo da će uskoro Petrićeva filozofska misao biti zaokružena izdavanjem i prvog sveska ovog vrijednog djela.

Branka Grbavac

Damir Karbić – Marija Karbić, *The Laws and Customs of Medieval Croatia and Slavonia: A Guide to the Extant Sources*, ur. Martyn Rady, Studies in Russia and Eastern Europe, sv. 10, UCL School of Slavonic and East European Studies, London 2013., 85 str.

Nova izdanja srednjovjekovne pravne povijesti središnje i istočne Europe na engleskom jeziku uvijek su dobrodošla. Posebice su dobro primljena ona izdanja koja usmjeravaju znanstvenike kroz veliku količinu nepoznate literature i kolekcije izvora. Kao što se vidi iz samog naslova, ovdje autori ciljaju na vođenje čitatelja kroz razne izvore i literaturu koji se odnose na prava i običaje Hrvatske i Slavonije kroz srednji vijek i tijekom 16. stoljeća. S tog aspekta ne postoji usporedivo djelo o toj temi na engleskom jeziku.

U kratkom uvodu autori objašnjavaju geografsku, institucionalnu i društvenu organizaciju srednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske. Ono što je ovdje važno za istaknuti jest da treba raditi jasnu distinkciju između priobalnog područja i zaleđa. Priobalno je područje bilo u pravnom smislu u velikoj mjeri autonomno, ali će tijekom vremena doći pod mletačku vlast,

dok je područje zaleđa bilo podijeljeno u županije. Slavonija je od 11. stoljeća bila zaseban dio unutar Ugarskog Kraljevstva. Autori isto tako sugeriraju da se društvena, politička i geografska diferencijacija regija na jednak način odražavala i u zakonima i u institucijama na terenu. Dalmatinske komune same su donijele svoje statute ili su oni donošeni pod mletačkim utjecajem. U Istri su statuti bili slični, ali je mletački utjecaj bio manje naglašen. U izvangradskim područjima Hrvatske pravne spise najvećim dijelom sačinjavaju zbirke lokalnih običaja na koje su mogli utjecati trenutni opći tokovi razvoja prava u čitavom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, ali i neki posebni lokalni uvjeti. Kvarnersko područje pokazuje mješavinu pravne kulture prisutne u drugim dijelovima Kraljevstva, dok Slavonija, zbog svojih bližih veza s Ugarskom, pred znanstvenike postavlja još jedan dodatni skup pravnih utjecaja.

Te podijele se uglavnom slijede i u ostatku djela. Svaka od tih regija i njezini zakoni tretiraju se zasebno. Tako se prvi dio odnosi na zakone Dalmacije, u koje je uključeno petnaest statuta. Drugi su dio zakoni Istre, gdje se opisuje trinaest statuta. Za hrvatske zakone autori donose sedam dokumenata, dok u četvrtom dijelu prikazuju pet primjeraka zakona s Kvarnera. Posljednji je dio Slavonija, na koju se odnose četiri unosa. Iločka pravna knjiga ovdje nije uključena zbog jednostavnog razloga – Ilok je u 16. stoljeću bio dio Ugarske, a tekst tog zakona prije svega prenosi odredbe ugarskog tavernikalnog prava.

Podaci o svakom pravnom tekstu donose se uniformno. U svakom od slučajeva čitatelj saznaje kada je pravni dokument sastavljen i pod kojim se okolnostima odvijala njegova produkcija. Isto se tako donosi i opis sadržaja samih dokumenata te podaci o sačuvanim rukopisima i modernim izdanjima ukoliko ona postoje. Uključeno je i pozivanje na literaturu koja se specifično bavi pitanjima tih pravnih tekstova. Kao što je i očekivano, najveći je dio literature na hrvatskom jeziku, no oni koji koriste samo zapadnoeuropske jezike profitirat će od uključivanja literature na engleskom, njemačkom ili talijanskom jeziku, kada ona postoji.

Jasno je da je ovdje riječ o važnom i neprocjenjivom djelu – jedino je te vrste na engleskom jeziku te će pružiti zainteresiranim čitateljima solidnu osnovu za daljnje istraživanje hrvatskog i slavonskog prava. Štoviše, autorima, uredniku i izdavaču treba čestitati i na činjenici što su omogućili da djelo bude dostupno preko Interneta, i to besplatno.

Christopher Nicholson

Norbert C. Tóth, *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387-1437 / Die Archontologie der Präpste der Cathedral- und Stiftskapitel in der Zeit des Königs Sigismund, in Ungarn (1387-1437)*, Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 4, Budapest 2013., 92 str.

Norbert C. Tóth član je znanstvene skupine za istraživanje mađarskog srednjovjekovlja (*Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport*) pri Mađarskoj akademiji znanosti i sadašnji urednik zbirke isprava nastalih u razdoblju vladavine rimsko-njemačkog cara te hrvatsko-ugarskog i češkog kralja Žigmunda (1387-1437.) *Zsigmondkori oklevéltár*. Djelo koje ovdje prikazujemo jest njegov priručnik iz arhontologije, specifične pomoćne povijesne discipline koja se bavi utvrđivanjem kronološkog redoslijeda nositelja različitih razina državne ili vjerske vlasti unutar određenog vremenskog razdoblja.

Na prostoru Kraljevine Ugarske tijekom razvijenoga i kasnog srednjeg vijeka postojala je praksa oslanjanja vladara pri upravljanju državom na mrežu crkvenih institucija, kojima je u tu svrhu davao status vjerodostojnog mjesta (*locus credibilis*). Baveći se tako ispravama iz Žigmundova perioda, autor je nastojao utvrditi koje su sve osobe tijekom pola stoljeća njegove vladavine vršile dužnost prepošta katedralnih i zbornih kaptola. Budući da je hrvatski povijesni prostor jednim dijelom bio uključen u rečenu državnu tvorevinu, njegovi su rezultati